

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Zakład Ekologii Krajobrazu i Ochrony Przyrody

**KRAJOBRAZY ROZTOCZA:
DZIEDZICTWO NATURY I KULTURY**

MONOGRAFIA NAUKOWA

*Tadeusz J. Chmielewski, Barbara Sowińska-Świerkosz,
Agnieszka Kulak, Szymon Chmielewski*

Lublin, 2014

Afilacja:

- Tadeusz J. Chmielewski, Agnieszka Kułak, Barbara Sowińska – Świerkosz: Zakład Ekologii Krajobrazu i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
- Szymon Chmielewski: Pracownia Przyrodniczych Podstaw Produkcji Leśnej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Recenzenci:

Prof. dr hab. Marian Harasimiuk
Dr hab. prof. nadzw. Mariusz Kistowski

Projekt graficzny okładki:

Agnieszka Kułak

Fotografie na okładce:

Tadeusz J. Chmielewski

Wydawcy:

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Agencja Wydawniczo - Reklamowa "MAGIC"
Alina Łagodowska

ISBN: 978-83-939752-0-4

Krajobraz jest esencjonalnym komponentem otoczenia ludzi, jest ekspresją różnorodności ich wspólnego dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz stanowi podstawę ich tożsamości

Europejska Konwencja Krajobrazowa, Art. 5, pkt. a
Florenceja 2000

Monografia w opiniach ekspertów

(fragmenty recenzji)

Roztocze – jeden z najcenniejszych pod względem przyrodniczym, ale także pod względem zachowanych w krajobrazie wartości kulturowych regionów naszego kraju, otrzymuje monografię doskonale opracowaną metodycznie, przy szerokim wykorzystaniu specjalistycznych programów komputerowych, w tym także stworzonych specjalnie dla analiz krajobrazowych. Bez wątplenia monografia ta i zawarta w niej wiedza będzie stanowiła ważki argument w pracach na rzecz utworzenia na Roztoczu Międzynarodowego, Transgranicznego Rezerwatu Biosfery (...).

Rozdziały 4 – 6 dokumentują ogrom pracy koncepcyjnej i analitycznej Autorów, mają charakter nowatorski, zarówno w zakresie podstaw teoretycznych, metodycznych jak i szczegółowości wykonanych analiz, głębokiej znajomości literatury światowej w zakresie badań nad strukturą krajobrazów, nad oceną ich zasobów oraz oceną stopnia przeobrażeń antropogenicznych i cech fizjonomicznych. Rozdziały te są doskonale ilustrowane oryginalnymi autorskimi opracowaniami kartograficznymi, a także świetnie dobranymi fotografiami. Bez wątplenia rozdziały te stanowią największą wartość całej Monografii – nie waham się użyć stwierdzenia, że dzięki ich wysokim walorom merytorycznym otrzymujemy dzieło nie mające sobie równego w kompleksowych opracowaniach krajobrazowych w skali makroregionów naszego kraju (...).

Bardzo cenne są treści zawarte w rozdziałach 7 i 8, w których Autorzy przedstawiają koncepcję standardów jakości krajobrazu Roztocza, nawiązującą do wymogów Europejskiej Konwencji Krajobrazowej oraz prace nad włączeniem krajobrazów Roztocza do Czerwonej Księgi Krajobrazów Polski (...).

Odnosząc się do zamykającego Monografię *Katalogu Kart Jednostek Przyrodniczo – Krajobrazowych Roztocza*, jestem pełen uznania dla wysiłku Autorów zmierzającego do stworzenia modelowego kształtu Karty. Świadczy to o ogromnym doświadczeniu Autorów i ich głębokiej wiedzy teoretycznej, a dobór Jednostek do publikacji ich Kart z kolei świadczy o doskonałej znajomości wartości i cech krajobrazów Roztocza. Imponuje szczegółowość zawartych w nich informacji i być może dopiero przyszłość pozwoli nam na pełną ocenę ich wielkiej przydatności dla rzeczywistego zarządzania środowiskiem – jego ochroną, kiedy będziemy wdrażali w naszym kraju idee Europejskiej Konwencji Krajobrazowej.

Prof. dr hab. Marian Harasimiuk, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzowana monografia (...) stanowi kompendium wiedzy dotyczącej krajobrazów Roztocza, traktowanych zarówno w ujęciu fizycznogeograficznym, jak i architektoniczno-krajobrazowym (...). Zaprezentowane metody w znacznym stopniu stanowią oryginalny dorobek Autorów monografii, a ich znaczenie aplikacyjne dotyczy w szczególności określenia metod ochrony właściwości strukturalnych krajobrazów, zgodnie z ustaleniami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Praca stanowi – jak się wydaje – pierwszą w kraju tak szeroką próbę operacjonalizacji zapisów tej Konwencji, służącą zaplanowaniu i zrealizowaniu działań w zakresie zarządzania krajobrazem i jego ochrony.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje szata graficzna monografii, składająca się w znacznej części z fotografii i map (...). Poziom zdjęć autorstwa T. J. Chmielewskiego – zarówno artystyczny, jak i ilustratywny z naukowego punktu widzenia – należy ocenić jako najwyższy w kraju, a może również w Europie. Także opracowania kartograficzne – szczególnie umieszczone w rozdziałach 2 – 7, należy ocenić bardzo wysoko (...).

Najobszerniejszy i najbardziej szczegółowy rozdział 9 monografii, prezentujący karty wybranych jednostek przyrodniczo-krajobrazowych Roztocza, można uznać za uwieńczenie analiz i ocen przedstawionych we wcześniejszych rozdziałach, jak również za najpełniejszy przejaw aplikacyjnego charakteru badań prowadzonych przez jej Autorów (...).

Recenzowana monografia może stanowić wzorzec dla realizacji podobnych opracowań w innych regionach Polski. Powinna również przyczynić się do ochrony unikatowego krajobrazu Roztocza, dlatego niezbędne jest nie tylko jej opublikowanie w wysokim nakładzie, ale również odpowiednia promocja przez służby ochrony przyrody i inne podmioty zajmujące się edukacją ekologiczno-krajobrazową i ochroną środowiska.

Przewodniczący Zarządu

Polskiej Asocjacji Ekologii Krajobrazu

Dr hab. prof. nadzw. Mariusz Kistowski, Uniwersytet Gdański

SPIS TREŚCI

Cele i uwarunkowania realizacji pracy	9
Część I. Dziedzictwo natury i kultury	
Rozdział 1. Interpretacje terminu „krajobraz”	13
Rozdział 2. Krajobrazy naturalne Roztocza	
2.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	
2.1.1. Pojęcie krajobrazu naturalnego	16
2.1.2. Typologiczna klasyfikacja krajobrazów naturalnych Polski	16
2.2. Krajobrazy naturalne Roztocza	17
Rozdział 3. Ogólna charakterystyka regionu	24
Rozdział 4. Struktura ekologiczna krajobrazu Roztocza	
4.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	27
4.2. System jednostek przyrodniczo-krajobrazowych Roztocza	30
4.3. Strefowo – pasmowo – węzłowy model struktury ekologicznej krajobrazu Roztocza i Puszczy Solskiej	
4.3.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne.....	37
4.3.2. Model struktury ekologicznej krajobrazu Roztocza i Puszczy Solskiej	40
Rozdział 5. Antropogeniczne przekształcenia i użytkowanie zasobów krajobrazów Roztocza	
5.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	42
5.2. Stopień antropogenicznego przekształcenia i zrównoważenia użytkowania krajobrazu Roztocza	43
Rozdział 6. Struktura fizjonomiczna krajobrazów Roztocza	
6.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	48
6.2. Fizjonomiczne typy jednostek przyrodniczo – krajobrazowych Roztocza	54
6.3. Kompozycja panoram i wnętrz krajobrazowych Roztocza	
6.3.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	56
6.3.2. Analiza kompozycji przykładowych układów krajobrazowych	58
6.3.3. Charakterystyczne cechy panoram widokowych Roztocza	65
6.4. Wyróżniki stylu krajobrazu i tożsamość regionalna	
6.4.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	72
6.4.2. Wyróżniki stylu i regionalna tożsamość krajobrazu Roztocza	73
Rozdział 7. Zagrożenia i problemy ochrony krajobrazu Roztocza	
7.1. Główne kierunki zmian środowiskowych w Europie	83
7.2. Zagrożenia zasobów i walorów systemów krajobrazowych Roztocza	83
7.3. System obszarów chronionych Roztocza	85
7.4. Standardy jakości krajobrazu Roztocza	
7.4.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	87
7.4.2. Katalog standardów jakości krajobrazu Roztocza i Puszczy Solskiej	89
Rozdział 8. Roztocze w „Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski”	
8.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	90
8.2. Miejsce Roztocza w „Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski”	91
Część II. Katalog Kart Jednostek Przyrodniczo-Krajobrazowych	
Rozdział 9. Karty Jednostek Przyrodniczo – Krajobrazowych Roztocza	
9.1. Podstawy teoretyczne i metodyczne	95
9.2. Katalog Kart Jednostek Przyrodniczo – Krajobrazowych Roztocza	102
Część III. Podsumowanie, wnioski i podziękowania	
Rozdział 10. Podsumowanie i wnioski.....	181
Podziękowania	183
Sumary	184
Literatura	187